

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

Міжнародний аграрний бізнес

Тема 5. Державна підтримка розвитку агробізнесу та методи її кількісної оцінки

Department of Agricultural Economics and Agribusiness Management

Діброва А.Д. - д.е.н., професор
Герасименко Н.А. – к.е.н., доцент

Зміст

1. Визначення та походження поняття «аграрна політика»
2. Державна підтримка в міжнародній торгівлі
3. Методи кількісної оцінки державної підтримки

Аграрна політика держави

Аграрна політика – це державне управління розвитком агропромислового виробництва по одному або одночасно кількох політично задекларованих, економічно забезпечених, соціально захищених напрямках.

Аграрна політика – стратегічно зорієнтовані і здійснювані політично-правові, соціально-економічні, організаційно-управлінські заходи щодо сільського господарства, аграрних та земельних відносин (джерело: Енциклопедія сучасної України)

Виділення аграрної політики як самостійної сфери в загальній економічній політиці держави обумовлено особливостями аграрного виробництва, специфікою регулювання аграрних відносин.

Цілі аграрної політики

Державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- ✓ гарантування продовольчої безпеки держави;
- ✓ перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- ✓ збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- ✓ комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

Кожна країна визначає власні пріоритети розвитку та фіксує їх у нормативно-правових документах.

Елементи аграрної політики

Предметом аграрної політики є система державних і суспільних заходів і прагнень, які визначають умови функціонування сільського господарства.

Об'єктом аграрної політики виступають процеси розвитку аграрної економіки в частині: ефективності сільськогосподарського виробництва, розвитку аграрного ринку та його інфраструктури, зовнішньоторговельної діяльності, розвитку сільських територій, формування продовольчої та енергетичної безпеки.

Суб'єктом аграрної політики є державні та суспільні інститути, що приймають і реалізують агрополітичні рішення або здійснюють вплив на їх розробку. (Міністерства; Державні комітети, агентства; Державні комітети ВР; обласні та районні державні адміністрації; політичні партії; громадські організації; аграрна наука).

Напрями аграрної політики

Пріоритетні напрями

- пряма підтримка виробників, що передбачає трансфери, які безпосередньо надаються виробникам аграрної продукції й послуг індивідуально;
- підтримка послуг, які надаються виробникам колективно (тобто послуги, що приносять користь усьому сільському господарству, однак здійснюється вона не на рівні окремих господарств);
- підтримка споживачів, що передбачає трансфери, які надаються споживачам;

Сума трьох зазначених вище компонентів формує поняття «сукупна підтримка»

Аграрна політика та Державна підтримка

Аграрна політика має охоплювати сільське та рибне господарство, садівництво, виноградарство, харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, сфери оптової і роздрібної торгівлі, виробництва засобів виробництва для сільського господарства та харчової промисловості, аграрну науку й освіту, питання комплексного розвитку сільських територій

Державна підтримка є складовою системи державного регулювання сільського господарства і являє собою сукупність правових, фінансово-економічних та організаційних заходів держави щодо стимулюючого впливу на розвиток як сільськогосподарського виробництва, так і сільських територій в потрібному для суспільства напрямі

Критерії класифікації державної підтримки

Державна підтримка – це спосіб захисту інтересів сільськогосподарських товаровиробників, який розглядається не тільки як тактичний прийом, й як стратегічний ресурс, направлений на вирішення пріоритетних, перспективних завдань розвитку сільського господарства, в тому числі зменшення рівня безробіття на селі, підвищення рівня оплати праці, створення нових робочих місць, розвиток соціальної та інженерної інфраструктури.

Державну підтримку залежно від її видів можна класифікувати за наступними ознаками:

- джерела фінансування,
- спосіб впливу,
- об'єкт впливу,
- рівні підтримки,
- термін реалізації,
- вимоги СОТ

Класифікація основних видів державної підтримки

Класифікаційна ознака	Вид підтримки	Характер та зміст підтримки
За джерелами фінансування	Бюджетна	Надання послуг за рахунок бюджетних ресурсів та прирівняних до них пільг з оподаткування, а також розробка й реалізація програм розвитку галузі
	Позабюджетна (інформаційна)	Заходи, що не передбачають витрачання бюджетних коштів (сприяння розвитку дорадництва, інформаційне та консультаційне забезпечення суб'єктів ринку)
	За рахунок коштів споживачів	Підтримка доходів сільськогосподарських товаровиробників за рахунок перевищення внутрішніх цін на продукцію в порівнянні з світовими цінами
За способом впливу	Пряма	Бюджетні виплати, податкові пільги
	Опосередкована	Заходи, що мають опосередкований вплив на розвиток сільського господарства
За об'єктами впливу	Ціни, ринки, доходи	Субсидії, дотації, система пільгового оподаткування, пільгове кредитування через компенсацію відсоткової ставки, товарні та фінансові інтервенції, страхування ризиків, захист економічних інтересів вітчизняних товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності агропродовольчої продукції тощо.
	Галузі, підгалузі, сектори та окремі виробництва	
	Сільськогосподарські товаровиробники (фізичні та юридичні особи) та споживачі продовольства	
	Експортери та імпортери агропродовольства	
	Регіони	
За рівнями підтримки	Наддержавна	В Україні не застосовується, проте поширена в країнах ЄС.
	Державна	Рішення прийняті на центральному рівні
	Регіональна або місцева	Рішення прийняті на рівні АПК Крим, областей чи адміністративних районів
За термінами реалізації	Довгострокова	Від 5 до 10 років
	Середньострокова	Від 2 до 5 років
	Короткострокова	До 1 року
За вимогами СОТ	Заходи «Зеленої скриньки»	Заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін
	Заходи «Жовтої скриньки»	Заходи які справляють викривляючий вплив на виробництва та торгівлю
	Заходи «Блакитної скриньки»	Заходи які спрямовані на обмеження перевиробництва

Основні види державної підтримки

Серед основних напрямів державної підтримки можна виділити наступні:

- забезпечення доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників;
- розвиток системи страхування ризиків у сільському господарстві;
- розвиток племінного тваринництва і птахівництва; розвиток елітного насінництва;
- забезпечення виробництва продукції тваринництва; забезпечення закладання багаторічних насаджень і догляд за ними;
- забезпечення оновлення основних засобів сільськогосподарських товаровиробників;
- забезпечення заходів щодо підвищення родючості ґрунтів; забезпечення стійкого розвитку сільських територій; надання консультаційної допомоги;
- інформаційне забезпечення при реалізації державної аграрної політики.

Найпоширенішим інструментом, що використовується для підтримки сільського господарства у світі є субсидії

Субсидії, як інструмент державної підтримки

Вперше визначення терміну «субсидія» було зроблене в Угоді про субсидії і компенсаційні заходи Уругвайського раунду переговорів у 1994 р.

Цією Угодою встановлені загальні правила надання субсидій для виробництва промислових товарів.

За Угодою визначення субсидії базується на трьох основних елементах:

- 1) це має бути фінансове сприяння (внесок);
- 2) надається урядом або будь-яким державним органом на території члена СОТ;
- 3) має становити вигоду.

✓ Лише поєднання всіх трьох складових буде визначати субсидію

Субсидії, як інструмент державної підтримки (2)

Згідно з Системою методології національних рахунків ОЕСР **субсидії** визначаються як «дотації, які державні та приватні підприємства отримують від уряду та які становлять додаткові надходження виробників товарів і послуг понад те, що вони отримують з продажу». Згадані дотації не є частиною ринкової вартості продукції, хоча вони можуть компенсувати кошти виробництва.

Відповідно до «Економічного енциклопедичного словника», субсидія (лат. subsidium – допомога, підтримка) – це допомога держави у грошовій або натуральній формі місцевим бюджетам, юридичним і фізичним особам, іншим державам.

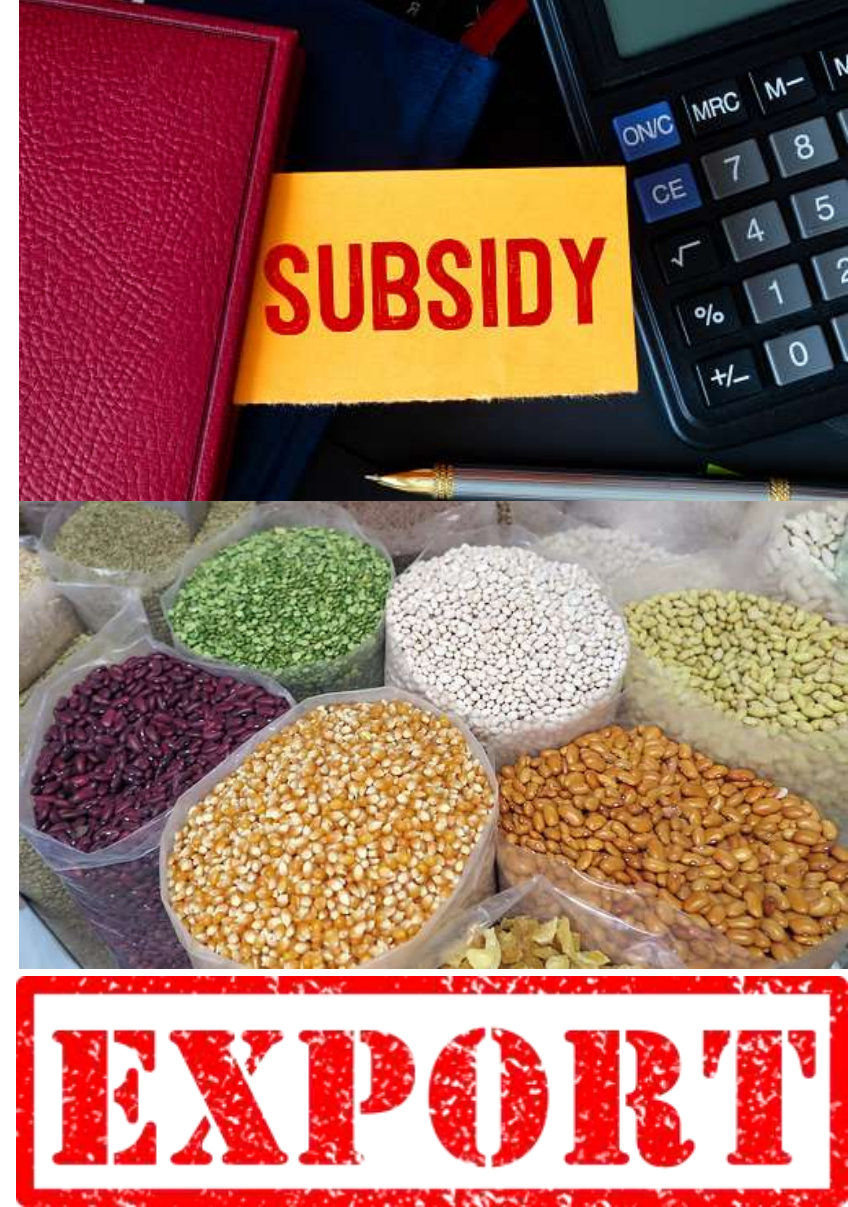
Базовими нормативно-правовими актами, які сьогодні визначають принципи, процедури та обсяги підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, є Конституція України, Господарський кодекс України, Бюджетний кодекс України, закони про Державний бюджет України на відповідні роки, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24 червня 2004 р., Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р., укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України

У міжнародній торгівлі субсидування розглядається як форма втручання держави в діяльність підприємств та ринку, яка використовується з метою підтримки окремих видів економічної діяльності

Сфери застосування субсидій

Спеціальні норми щодо надання субсидій для аграрного сектору регулюються [Угодою про сільське господарство](#). З метою створення справедливої і ринково-орієнтованої системи торгівлі сільськогосподарською продукцією, Угодою визначено **три основні сфери**, щодо яких члени беруть на себе зобов'язання, а саме:

- доступ до ринку, тобто правила застосування заходів на кордоні, з метою контролю за імпортом;
- внутрішня підтримка, тобто підтримка, яка надається урядами національним виробникам;
- експортні субсидії, тобто підтримка, яка надається урядами для стимулювання експорту.

Визначений в Угоді **внутрішній рівень підтримки** має на меті запобігати торговельним конфліктам та, особливо, скасовувати політики, які призводили до перевиробництва в минулому

Класифікація заходів підтримки за правилами СОТ

До «**зеленої скриньки**» належать заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та ціни, отже, не порушують принципів справедливої конкуренції і повинні відповідати **двом основним** критеріям: підтримка має надаватися через урядові програми, а не за кошти споживачів, і наслідком підтримки не повинно бути надання цінової підтримки виробникам

Заходи «**синьої/блакитної скриньки**» спрямовані на обмеження перевиробництва. До них можуть бути віднесені прямі виплати за «програмами обмеження виробництва» сільськогосподарської продукції, якщо такі виплати прив'язані до конкретних площ і врожаїв, здійснюються на 85 % або менше від базового рівня виробництва, виплати на худобу здійснюються на чітко визначену кількість голів.

Усі інші заходи, які не підпадають під визначення двох вищезазначених категорій, віднесені Угодою до «**жовтої скриньки**» і підлягають скороченню.

Угодою встановлюється верхня межа сукупного рівня внутрішньої підтримки

СВП та *de minimis*

“Сукупний вимір підтримки” (СВП) розраховується на індивідуальній товарній основі як різниця між фіксованою зовнішньою довідковою та застосованою регульованою ціною, помноженою на обсяг виробництва продукції, що одержує підтримку. Щоб отримати значення СВП, усі внутрішні субсидії, не пов’язані з конкретним товаром, додаються до загальної суми субсидій, розрахованої на індивідуальній основі для кожного товару.

de minimis винятки не вимагають зменшувати внутрішню підтримку, пов’язану з конкретним товаром, якщо така підтримка не перевищує 5% від загальної вартості базового сільськогосподарського товару.

Крім того, внутрішня підтримка, не пов’язана з конкретним товаром, не має бути зменшена, якщо вона не перевищує 5% від вартості загального сільськогосподарського виробництва. Для країн, що розвиваються, зазначена частка *de minimis* становить 10%.

Країнам, що розвиваються, з метою стимулювання розвитку їх сільського господарства та села, дозволяється виключати з розрахунку СВП і, відповідно, із зобов’язань щодо зменшення внутрішньої підтримки:

- ✓ інвестиційні субсидії, які надаються на сільське господарство за програмами розвитку країн, що розвиваються;
- ✓ субсидії на сільськогосподарську сировину, які надаються виробникам і низьким рівнем доходів та бідною ресурсною базою;
- ✓ субсидії для сприяння диверсифікації виробництва з метою стимулювання відмови від вирощування заборонених наркотичних культур.

Ранжування країн світу за рівнем державної підтримки

Країни світу	Державна підтримка всього, млн дол. США	Країни світу	Державна підтримка на 1 га, дол. США	Країни світу	Зміна державної підтримки у 2019 р. до 2010 р., %
Китай	196728,00	Корея	13263,9	Південна Африка	206,2
США	89410,00	Японія	9446,8	Ісландія	202,9
Японія	41755,00	Швейцарія	4085,2	Китай	195,5
Індонезія	29392,00	Норвегія	2976,8	Ізраїль	179,3
Корея	21912,00	Ізраїль	2517,2	Нова Зеландія	172,8
Індія	10281,00	Філіппіни	644,1	Філіппіни	167,7
Россія	9300,00	Індонезія	471,8	Індонезія	159,9
Філіппіни	8012,00	Китай	372,2	Чилі	152,9
Туреччина	7223,00	США	220,3	США	149,1
Швейцарія	6169,00	Коста Ріка	211,5	Аргентина	137,4
Мексика	5500,00	Туреччина	191,1	Корея	128,3
Канада	5125,00	Ісландія	111,6	Швейцарія	126,8
Бразилія	4413,00	Канада	88,1	Казахстан	111,5
Норвегія	2936,00	Індія	57,2	Норвегія	99,3
Колумбія	2814,00	Колумбія	56,9	Австралія	96,7
Австралія	1680,00	Нова Зеландія	51,5	Мексика	95,3
Ізраїль	1569,00	Мексика	51,5	Японія	94,5
Казахстан	1209,00	Чилі	46,6	Коста Ріка	93,5
Південна Африка	1064,00	Россія	43,2	Канада	77,8
Чилі	731,00	Бразилія	18,6	Россія	74,3
Україна	706,00	Україна	17,1	Колумбія	69,6
Нова Зеландія	539,00	Південна Африка	11,0	Україна	41,4
Коста Ріка	377,00	Казахстан	5,6	Бразилія	36,9
Ісландія	209,00	Австралія	4,7	Туреччина	34,7
В'єтнам	-2745,00	Аргентина	-69,0	Індія	-59,0
Аргентина	-10268,00	В'єтнам	-225,6	В'єтнам	-116,5
СЄ (28 країн)	101236,00	СЄ (28 країн)	618,2	СЄ (28 країн)	12,9
OECD - разом по всіх країнах	281081,00	OECD - разом по всіх країнах	231,3	OECD - разом по всіх країнах	11,2

Методи кількісної оцінки державної підтримки

Оцінка державної підтримки агробізнесу має кілька важливих цілей:

- ефективність використання ресурсів;
- поліпшення програм і політик;
- прозорість та відповідальність;
- підвищення продуктивності;
- адаптація до ринкових та економічних змін;

Оцінка є ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку агробізнесу

Методи кількісної оцінки державної підтримки

Серед них можна виділити:

1. Економічні показники: Зростання ВВП; Зайнятість та дохід; Обсяги виробництва.
2. Соціальні показники: Доступ до освіти та здоров'я;. Соціальний захист:
3. Екологічні аспекти: Сталість ресурсів; Екологічна безпека.
4. Технологічний розвиток: Впровадження нових технологій; Інноваційність.
5. Моніторинг і оцінка програм: Оцінка ефективності програм; Регулярний аудит.

